

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

BELMUNKATÁRSÁK: BALÓ JÓZSEF, BANYAI ÁRPÁD, BOGA KÁROLY, PORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÓLYOM JÁNOS, SZENTGYÖRGYI K. LAJOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a **szerkesztőhöz** (Fapiac-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — **SÓLYOM JÁNOS**, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnok címén — a **kiadó hivatalba** (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Alapos remény.

A kolozsvári ev. ref. egyházköztség megható ünnepet ült mult hó 15-én. Folyó évi aug 21-én mult harmincz esztendeje, hogy a kolozsvári ref. egyház Szász Domokos püspököt és Szász Gerő egyházkerületi közjegyzőt, mint akkori segédpapokat rendes papjaivá választotta. E két férfiú azóta kitünő tehetséggel, odaadó buzgósággal folytatta hivatalát nemcsak saját egyházközsege, hanem az egész erd. ev. ref. egyházkerület főkről-fokra emelkedő szeretetétől s bizalmától környezve. Az egyházkerület közbizalma 1885-ben Szász Domokost a püspöki székbe ültette, Szász Gerőt az egyházkerület közjegyzőjévé választotta. Most szolgálatok harminczedik évfordulóján a kolozsvári egyházközség kívánta jelét adni a kegyeletnek és ragaszkodásnak, melylyel e két hű munkása iránt viseltetik.

A kolozsvári ev. ref. egyházközseget s épen a két ünnepelt férfit is, sok rendbeli szellemi kapocs fűzi össze a multból s a jelenben a mi tanítóttestületünkkel. Alapító, rendes, pártoló, tiszteletbeli tagjaink, ügybuzgó lelkes munkásaink sorában számos kiemelkedő tagot mutathat fel tanítóttestületünk megalakulása óta a ref. egyházközsegből. Maga Szász Domokos püspök nemcsak kezdettől fogva állandó alapító s választmányi tagja a testületnek, hanem néhány éven át, mint az Eötvös-alap gyűjtő bizottságának elnöke, helyben s vidéken rendezett felolvasások útján eszközölt jelentékeny jövedelemmel gyarapította az ország összes tanítóinak e jótékony intézményét.

Míg mások talán kényelmökkel, talán állásukkal elégedettek volna megegyeztetni, hogy a néptanítók szerény körében másodrendű szerepet elvállaljanak, Szász Domokos vándorutra kelt a néptanítókkal s munkálta a népoktatásügyet a tanácskozásokban részvételével s beszéd szavaival, s tett az Eötvös alap gyarapítására, a mit csak tehetett. Ő volt az, a ki behozta e célra az iskolai persely intézményét, mely egyideig hasznos szolgálatot tett az Eötvös-alapnak. Fájdalom, hogy ez a szép sikerű kezdemény most már nem működik. De ha eltekintünk a közvetlen érintkezéstől, távolabbi érdekek is vannak, melyek a mi figyelmünket a kolozsvári ev. ref. egyház örömnépe felé irányítják. Az erd. ev. ref. egyházkerület főkörmánya nem közönséges tevékenységet fejt ki újabb időben a hazai közművelődés terén, a mi minden hazafit kell hogy érdekeljen.

Ezért mi mint a kolozsmegyei tanítóttestület igénytelen tagjai is szívünkben részt veszünk a kolozsvári ref.

egyház község örömeiben, s hazafias érzéstől áthatva egyesítjük vele legmelegebb jó kívánatainkat a két derék ünnepelt iránt.

Dicséretés részünkről felesleges. Megdicsérte a két jubilanst saját egyházkerülete az által, hogy oly kitünő helyre állította; megdicsérte a kolozsvári egyházközség lapunk más helyén közölt elismerő oklevelével.

Am egy dicséretet még sem tagadhatunk magunktól. Ez a dicséret az az erős meggyőződés s az eddig tapasztaltakra alapított biztos remény, hogy az erd. ev. ref. egyházkerület főkörmánya, élén a két ünnepelttel kétségkívül sokat, nagyon sokat fog tenni a népoktatás ügyének felvirágoztatására.

A kimagasló férfiakat az jellemzi, hogy olyan dolgokat is tudnak létesíteni, melyeket mások lehetetlennek tartanak. Hogy egyebet ne említsünk, a magyar állam életében épen most állunk szemben egy olyan merész gondolat megvalósításával, mely reméljük, hogy ugy fogja Magyarországot a művelt világ elé állítani, mint követendő példát.

Nagyobb lenne Barossnál az a férfiú, a kinek sikerülne egy határozott czélszerű kezdeményezéssel kitalálni azt a módot, hogy miképen lehetne hazánkban a nép egyetemes műveltségét arra a fokra emelni, melyen a vallásos, erkölcsi és gyakorlati érdekek minden igényei megfelelően kielégítésre találódnak.

Könnyű mondani, hogy a nép boldogságának, közjólétének első feltétele a jó népiskola; azt sem nehéz kitalálni, hogy jó népiskola csak az, a melykben minden osztálynak külön jó tanítója van, minélfogva a gyermek az iskolában töltött idő minden percét ugy felhasználja, hogy egyfelől a korához mért ismereteket mind megszerzi, másfelől megtanulja azt, hogy az időt ok nélkül vesztegetni még a legszentebb cél ürügye alatt sem szabad. Mindnyájan belátjuk, hogy milyen könnyűszerrel válhatik az osztatlan iskola melegágyává a munkától elszakadnak, a téltlenségnek, a figyelem minden kitarítás nélküli ide-oda kapkodásának. Még ennél is tovább tudunk menni közönséges észszei. Elmegyünk egész addig, hogy a népiskola felvirágzását csak akkor tartjuk lehetőnek, ha a néptanítói hivatalt nem tesszük lefelé árverezés tárgyává, hogy azt fogadjuk fel reá, a ki legoleosóbban vállalkozik; hanem olyan feltételekkel látjuk el, melyek vonzerővel bírnak a legjobb tehetségekre s a legbiztosabb erkölcsi tulajdonokkal bíró szilárd jellemekre. De hogyan lehetne azt megvalósítani? Itt

akad meg a középszerű emberek esze az anyagi és erkölcsi tekintetek hálózatában.

Az erd. ev. ref. egyházkerület most olyan szerencsés helyzetben van, hogy kormányférjai, kiket a közbizalom a prot. egyházker. rangfokozat legfőbb polczaira helyezett, nem mindennapi emberek.

Hátha azok a szemek, melyek egy pillantással észrevették, a mi másnak évek során át nem jutott eszébe, hogy t. i. az egyházkerület szekrényében 150,000 frt. tőke többlet s 8700 frt. évi jövedelem hever használatlanul s kínálva-kínálkozik, csak ki kell érte nyújtani a kezét; azt az utat is feltudnák fedezni, a melyen az erd. ev. ref. egyházkerület népoktatását mintaszerűvé lehetne tenni, hogy azt mások is követésre méltónak találják.

Hogyan? Ezt mi most nem fejtegetjük, de egy-néhány közelebbi teendőre rámutatunk.

1. A meddig az egyházi főkormány keze ér, ne legyen egy község se, a melyben a tanköteleseket iskola hiánya miatt el kelljen utasítani.

2. A tankötelesek kényszer útján is mind járjanak iskolába.

3. Legyenek az iskolák jól felszerelve.

4. Kapjanak az iskolák pályázat útján jó kézikönyveket, mert a közokt. tanács eljárásához sok szó fér.

5. Minden tanító álljon be a közelébe eső állami tanítótestületbe, ha annak megbízhatósága ellen alapos kifogás nem emelhető.

6. A gyűlésre menő tanító kapjon utiköltséget.

7. Törekedjék az egyh. főkormány arra, hogy elsőben a főbb helyeken, azután lassanként minden iskolánál minden osztálynak külön tanítója legyen.

8. A tanítók fizetése emeltessék fokozatosan arra a mértékre, hogy belőle egy családot tisztességesen el lehessen tartani.

9. Az egyh. főkormány már legközelebből is érvényesítse befolyását abban az irányban, hogy a tanítók nyugdíjkérdése minél hamarabb lehetőleg kedvezően oldassék meg.

De nem folytatjuk.

Jól tudjuk mi, hogy nemcsak anyagi nehézségek elhárításáról, hanem az elfogultság sok águ-bogu nyügeiből való kibontakozásról van szó, midőn a népoktatást arra a fokra akarjuk emelni, a melyen annak állania kellene. De hiszen, ha könnyű volna a munka, azóta megtörtént volna az.

Egyébiránt úgy tudjuk, hogy a fentebb jelzettek közül egynémelyiknek érdekében már intézkedések is történtek az egyh. főkormány részéről.

Azzal dicsérjük meg a két ünnepelt férfit, hogy tőlük a népoktatás javítása érdekében sok jót és szépet várunk, remélünk.

Fazakas József.

Emlék-okmány.

A kolozsvári ev. ref. nemes és szent ecclesia képviselő közgyűlése.

Az Olvasónak Üdvöt!

Mi a kolozsvári ev. ref. Egyházközség gondnoka és képviselői adjuk ezen levelünknek rendiben tudtára mindeneknek, a kiket illet, most élőknek és jövődobbelieknek, hogy minekutána az Urnak MDCCCLIX-ik esztendejében, augusztus havának 21-ik napján, előzőink törvényes közgyűlése, két üresen álló papiszekünknek betöltésére, annak rendi szerint egybehivatott; a mikor is főt. és méltóságos Z. Bodola Sámuel püspökhelyettes főgondnok aának előlülése mellett, jelen lévén Ince

Mihály főgondnok stb. (itt következnek a közgyűlésen jelen volt tagok) h. jegyző Gyulai Pál (Kitűnő írónk. Szerk.) aai, a törvény értelmében való választás elrendeltetvén, az egyik székre az egész választó-gyülekezet egyhangu akaratával és nagy lelkesedésével, közfelkiáltás útján tiszteletes Szász Gerő, és a másokra Szász Domokos segédpap aa. elválasztatott; és minekutána azon naptól fogva mindez ideig, egyházközségünk derüs és borus napjaiban egyaránt, az Úr kegyelméből nyert szép talentomokat nemes és szent ecclesiánk javára és előmenetelére gyümölcsötvetve, Isten dicsőségére főnálló templomainkban és a jövődobb nemzedékeinek szolgáló iskoláinkban hív és áldásos szolgálatokat teljesítve, Anyaszentegyházunk méltó elismerését is kiérdemelte: Egyházközségi képviselő közgyűlésünk mai napon kelt határozatával, Nagytiszteletű Szász Gerő, pap, esperes és egyházkerületi főjegyző aának, Főtiszteletű és Méltóságos Szász Domokos pap és püspök aának pappá választása harminczadik évfordulójának öröme és emlékezetére, halás előismerését és köszönetét jegyzőkönyvébe igtatja és buzgó fohászzsal kéri az áldás és kegyelem Istenét, hogy megnevezett kedves aának életét és erejét az egyházközség javára és dicsőségére minél hosszabba nyujtsa és megtartsa!

Minek bizonyosságul aláírásunkkal ellátott és hiteles pecsétünkkel megerősített ezen levelünket kiadtuk a kolozsvári ev. ref. egyházközség képviselő közgyűlésének Kolozsvárt, 1889. aug. 4-dikén tartott üléséből.

Aláírva Dr. Kolozsvári Sándor főgondnok s utána az egyház képviselői.

A fogalmazás tanítása az elemi iskolában.

(Folytatás)

Minden fogalmazás készítés két részre oszlik, u. m. az előkészítésre és megszerkesztésre.

Az előkészítés magában foglalja a tárgy megválasztását, az anyag gyűjtést, az anyag rendezését, illetve a szerkezet megállapítását. A szerkesztés alatt az anyag részletes feldolgozását értjük.

A fogalmazást többféleképpen készíttethetjük el, s a szerint, a mint több, vagy kevesebb mértékben segédkezik a tanító a gyermeknek, különböző fokozatokat lehet megállapítani. Átalában háromféle eljárást lehet megkülönböztetni, u. m. az együtt szerkesztés, szóbeli letárgyalás és önálló dolgoztatás módszerét.

I. Együtt szerkesztés. Ezen módja a fogalmazás tanításának az első fokozatot kell hogy képezze, s azt értem alatta, hogy a tanító úgy az előkészítésben, mint a megszerkesztésben közvetlenül vezeti a gyermeket, s mintegy megmutatja nekik, miképen kell megalkotni az illető dolgozatot. Annyira célszerű módszernek találom, hogy minden egyes újabb nemű fogalmazásnál, még a VI. osztályban is jó, ha az első példányt együtt szerkesztik. Az eljárás a következő:

1. A tanító megmondja a fogalmazás tárgyát és a címet felírják a nagy táblára, esetleg naplókba. (Mindig oly tárgy választandó, melyet már ismernek a gyermekek egészen, pld. az I. osztályban a ló szóbeli ismeretése után, annak leírása.)

2. A tanító megmondja, hogy a dolgozatban miről fognak írni. (A ló testének részei, a ló életmódja, a ló szokásai.)

3. A tanító egyenként veszi a fogalmazás részét, kérdez róluk és feleletet. Mikor már szabatos feleleteket kapott, azokat feljegyzi egyenként a táblára s a gyermekek is leírják. Mindaddig folytatják e munkát, míg

az egész fogalmazás készen lesz. Az így megalkotott dolgozatot végül letisztázzák.

Itt tehát a tanító maga osztja föl a tárgyat részre, közvetlenül vezeti a gondolkodást, sőt a kifejezések alakjára is befoly javításaival. Ez aprólékos munka, de nagyon hasznos, mert a tiszta gondolkodást elősegíti s az egyszerű, világos mondatszerkesztést ez által lehet legkönnyebben elsajátíttatni. Ha a tárgy természete engedi, főképen felsőbb osztályokban többféle alakkal is ki lehet fejeztetni egy-egy gondolatot, s abból választani lehet. Meg lehet kísérni azt is, hogy a szóval megalkotott mondatokat ne a tanító, hanem egy növendék írja föl a táblára, vagy pedig hallás után másolják le. Az I., II. osztály gyakorlatainak készítésénél főképen ezen eljárást kell alkalmaznunk, mert ez felel meg legjobban azon tanulók képzettségének.

II. Szóbeli letárgyalás. Ez alatt azt értem, hogy a tanító vezetése mellett szerkesztik ugyan a fogalmazást, de csak szóbelileg, s azután iskolai magánfoglalkozásul, vagy házi dolgozat gyanánt magukra írják le emlékezetből úgy, a mint azt elmondották volt a tanítóval. A szóbeli letárgyalás részei:

1. Tárgy választás a tanító által; cím adás a gyermekek által.
2. A dolgozat részeit a gyermekek állapítják meg, de a tanító kérdeztetésének segélyével.
3. A tanító az egyes részek tartalmát kérdeztetések által elmondattja, ha szükséges mondatról mondatra haladva, s egy gondolatot többféleképen is kifejezve.
4. Az egész tartalmat összefoglalják, s kétszer-háromszor is elmondják összefüggően.
5. Kiadja a tanító feladatúl, hogy az illető dolgozatot írják le emlékezetből úgy, a mint elmondották, de a ki tud, használhat más kifejezéseket is.

Ezen eljárásnál is lehet kisebb változtatást tenni, pld. egy gyorsabb kezű gyermek írja le a szóval megalkotott mondatokat, hogy a végén egyszerre elolvashassák, csak hogy ezen esetben aztán meg kell kívánnunk, miszerint a növendékek kissé térjenek el az együtt alkotott kifejezési alakoktól akkor, a midőn egyenként is le fogják írni. A hibás felfogást, rossz mondatszerkesztést, hangoztatásoknál előforduló hibákat a gyermekek által is lehet javíttatni. Párbeszédés alakú fogalmazást több gyermek közt boosztva kell elmondattni az összefoglalásnál. Ezen fokozat a III. és IV. osztály növendékeinek felel meg leginkább, de már az I. és II. osztályban is készíthetünk egy-egy dolgozatot ily módon.

III. Önálló dolgoztatás. Ennek célja az, hogy a gyermeket begyakorolja abba, miszerint az életben előforduló alkalmakkor bizonyos tárgyról vezető nélkül is tudjon gondolatokat alkotni s azokat le is tudja írni. Az önállóság legteljesebb fokának azt tekinthetjük, midőn képes a gyermek egy erejéhez mért tárgyat választani a fogalmazáshoz, ha a tanító meghatározza annak nemét; tud anyagot gyűjteni is és azt önmagára rendezni, feldolgozza.

A végrehajtásnál többféle módon vehetjük igénybe a gyermek önmunkásságát s általában a következő feltevélek mellett dolgoztathatjuk ki az illető önálló feladatot.

I. 1. A tanító ad tárgyat. 2. A tanító csak a tárgy nemét határozza meg, a többbit a gyermek végezi. 3. Címet a tanító ad a dolgozatnak, vagy esetleg azt is a növendék adja meg.

II. 1. Az adott, vagy választott tárgy lehet olyan, melyet egész részletesen ismer a tanító, vagy csak általánosságban hallott róla, esetleg régebben tanulta. 2. Lehet olyan is a tárgy, hogy arról gondolkodnia kell s utána kell keresnie a növendéknek, ha írni akar róla.

III. 1. A dolgozat részletét a tanító állapítja meg.

2. A vázlatot is a tanuló készíti önmagára.

IV. Az anyagot mindig a tanuló rendezzi és foglalja össze.

V. 1. A tanító tájékoztat ad előlegesen az irányra, kivitelle vonatkozóan. 2. Egyáltalán minden előleges utasítás mellőztetik.

Ha a leirt három eljárási módot alapúl vesszünk, a tananyagot is részletesen meg lehet állapítanunk, mégpedig oly módon, hogy minden újabb fajú és talán nehéz fogalmazási gyakorlatból először egyet „együtt szerkesztéssel“ készíttetünk meg, s az után dolgoztathatunk „szóbeli letárgyalás“ és „önálló kidolgozás“ szerint is. Az önálló dolgoztatás az alsóbb osztályokban annyira szűk körre szorul, hogy azt csak a legjobb előkészítés után is ritkán alkalmazhatjuk, de annál több tere marad a három felső osztályban és különösen az V. és VI. osztályban, hol azt sikerrel alkalmazhatjuk, mint igen alkalmas, képző erővel bíró módszert.

A tananyag összeírásánál a különböző írásművek fajait is figyelembe kell vennünk, hogy lehetőleg alkalmat adjunk minél szélesebbkörű gyakorlásra. Minden egyes osztály tananyagának összeállításánál tehát a következő szempontokat kell figyelemben tartanunk:

1. Miféle írásműveket fogalmaztatunk az illető osztályban?

2. Milyen lesz az egyes fogalmazványok tárgya, alakja, terjedelme, szerkezete?

3. Miképen fog történni az egyes fogalmazások előkészítése és feldolgozása?

A fogalmazási gyakorlatok tárgyát a következő módok által lehet megismertetni a növendékekkel:

1. Olvasmányok tárgyalása alkalmával.

2. A beszéd ért. gyakorlat, vagy esetleg más tantárgy tanítása alkalmával is.

3. Valamely czélszerű olvasmány egyszerű elolvasatása által.

4. A tárgynak szóbeli közlése által.

Az elemi iskolában a következő fogalmazási gyakorlatokat lehet készíttetni:

1. Elbeszélő, leíró, elmélkedő prózai írásművek tartalmát leírják a maguk felfogása szerint, lehetőleg saját szavaikkal s minél szabadabb előadásban.

2. Nagyobb prózai írásművek tartalmának vázlatát és kivonatát megkészítik.

3. Versek tartalmát átalakítják prózai alakba; hosszabb verseknek vázlatát és kivonatát is megkészítik.

4. Kis leírásokat, elbeszéléseket kibővítenek a maguk ismeretköréből.

5. Valamely minta írásművet utánoznak minden részletében, vagy csak bizonyos, előre meghatározott szempontból.

6. Önállóan szerkesztenek elbeszélést, leírást, esetleg elmélkedést is, ügyiratokat, leveleket.

Kovács Dániel.

(Vége következik)

Az értelem művelése.*)

A valódi, egész embernek, mint lelkes, okos és érző teremtménynek mindenekelőtt fejlett értelemmel és jó, nemes érzelemmel kell bírnia.

A gyermek szellemi életének művelése alkalmával annak gondolkodó tehetségére, mely magába foglalja az értelmet is, helyezendő a legjelentékenyebb súly. Annak kiképzésétől függ az illető szellemi niveauja, a mi aztán

* Felolvasás a b.-hunyadi tanítói kör 1889. febr. 9-én tartott gyűlésén.

alaját képezi emberi méltóságának, társadalmi állásának, anyagi és erkölesi sikereinek, egyszerűen boldogulhatásának. Az értelem fejlettségének minősége végzettszerű lehet a növendék életére nézve.

Az értelmesség az embernek, ugyanis, azon tulajdona, mely míg egyfelől az embert, mint okos lényt, kiemeli az állatok sorából, másfelől általa képessé lesz megkülönböztetni és kiválasztani az igazat, a szépet, a jót a hamistól, rúttól és gonosztól; továbbá rábírn az akaratot azok követésére, miáltal az ember már nem csak fölismeri rendeltetését, de annak elérésére a helyes út-módot, s kellő eszközöket eltalálta. A fölvilágosult, művelt értelemnek is azonban jó érzelmekkel kell párosulni; mert míg az értelem tulajdonosát csak okossá teszi, addig a jó érzelmek nemessé teszik. Már pedig az ismeretgazdagság, tudomány is úgy értékesíthető valójában a közjó érdekében, ha tiszta, jó indulat, önzetlen érzés szolgál áldásos ösztönzőül. Érzéketlen, rideg, s a közügy iránt közönyös keblű ember tudása hasonlít a véka alá rejtett mécshez, mely csak magának világít, körülte sötét a tér; vagy a zsugorihoz, ki arannyal tele ládáján kuczorog, anélkül, hogy kincsét valakivel megosztaná; vagy a bányához, mely drága érzét féltékenyen, majdnem megközelíthetetlenül rejtí kőgyomrában, s csak erőszakkal kalapálhatja ki a bányász.

Hogy az értelem és érzelem művelése egyiránt rendkívül fontos, az kétségtelen. De míg az értelem fejlődésének folytonossági hiányait később is ki lehet egy kis jóakarattal közzörülni, sőt sokszor az életviszonyok kényszerítik reá az embert, addig az érzelmek művelatlensége, eldurvulása keserűen bosszolja meg magát, mert az idők folytán a kebelben felburjánzott és buja tenyészsnek indult gyomot nagyon nehéz, sőt talán lehetetlenség is kipusztítani.

Hanem lássunk valamit előbb az értelem műveléséről. Mi hát még egyszer az értelem? milyen embert neveznek értelmesnek? milyen eszközökkel és módon művelhetjük eleitől fogva a gyermek értelmét odáig, míg maga is képes lesz művelni önmagát?

Az értelem nem más, mint a szerzett (concret) képzetek, s az azokból abstractio útján megalkotott fogalmak összesége. A fogalmaknak egymásra való vonatkoztatása által ítélet keletkezik; az ítéletekből pedig következtetések vonhatók. Azon ember tehát, (vagy gyermek) ki lelkének egy alaptehetsége, képessége által a külvilág tárgyainak érzékeire gyakorolt benyomásaiból érzés, észrevétel, szemlélet, megismerés útján képzeteket alkot, gyűjt, azokat elfogadja s magáévá teszi; azokból a gondolkodás által, mely már az értelem működése, a mindeniknél, vagy többenél felismert ugyanazon közös tulajdonságokat összeköti (combinálja) és elvonja, mi nem más, mint fogalom alkotás, a meglevő, tiszta és világos fogalmakat egymásra vonatkoztatja a közöttük levő viszonyt, melyet összekötés, avagy különválasztás által ismer fel, (ítél) s azokból következtet. okoskodik; s ha mindezeket még a magok idejében és helyén alkalmazni tudja: értelmes. Általában olyan egyént neveznek közönségesen értelmesnek, ki életkörülményeinek megfelelő ismeretekkel, tiszta, világos és határozott fogalmakkal, könnyen, gyorsan és helyesen ítélni, s alaposan következtetni tudó képességgel bír, s e képességét alkalmilag érvényesíteni akarja és tudja is.

Hogy a növendék egykor értelmessé lehessen, már önként érhetőleg, a természetűtől kell ugyan örökölnie bizonyos lelki tehetséget, mely különféle mértékkel osztatik ki egyesek között, ép úgy, mint a testi erők, s azon mennyiségek különbözősége más egyéb tulajdonok-

kal együtt teszik az egyéniséget (individuum): de az öröklött tehetségnek képességgé való, megfelelő kiművelése, a körülmények számbavételével, melyhez hozzátartozik a nemre való tekintet is, a nevelő (család, iskola) feladata. Erre nézve különböztessük meg az iskolába lépés előtti- és utáni időszakot. E kétőt vegyük időrendben egymás után.

Irva van, s nagyon helyesen úgy tartják, hogy a nevelésnek az újszülött világra jövetele első percében kell kezdődni. Tökéletesen igaz; csak hogy akkor még a testi nevelés kezdetéről lehet csupán szó, melyet az „ápolás“ szóval fejezünk ki. Ezzel azonban most nem foglalkozunk, hanem áttérünk tulajdonképpeni tárgyunkra.

A csecsemő életének kezdetén lelke még szunnyadozik gyöngye hüvelyében; kis testének mozgásai öntudatlanok, önkénytelenek. A lélek működésének kezdete először akkor nyilvánul, midőn a kiseded eszmélni kezd, s érzi önmagát (önérzés). A mint ez megtörtént, szemlél, s a kívülről reá ható benyomásokat lassanként észreveszi; megismer egyet s mást, (képzettszerzés) az ismerteket megkülönbözteti; a hasonlókat csoportosítja, a különféleket elválasztja (fogalomalkotás). Később hol egyről, hol másról ítélmár, mikből aztán önként jönnek a következtetések. A mit jónak talál, a mi neki kellemes, azután vágyik; a mi nem nyeri meg tetszését, undorodik tőle, s igyekszik eltávolítani. Már a bölcsőben fekvő emberke is alkot tehát fogalmakat, ítélet és következtet is, de nem mindig ebben a sorrendben, hanem néha mindezeket ugyanegy időben cselekszi, a mit számtalan példa igazol. Teszem föl, ha bölcsőjében fekvő megunt, s szeretné felvételni magát, elkezd sírni, s addig sír, míg ölle fogják és hordozzák ide s tova; igen, mert előbb már példából megtanulta, hogyan lehet e czeját elérnie. Ha nem szeret valakit, vagy valamit, elfordul tőle; ha nem ízlik a szájába adott táplálék, ajkait összeszorítja, vagy ha beletöltik is szájacskájába, kiereszti. A mit szeretne megszerezni, azután karjaival felé nyúl, gagyog, majd sívalkodik. Akkor már akaró tehetsége is működésbe jön: akar.

A szellemi működés fejlődési processusa ilyen vázlatosan áttekintve, részletezése igen messzire vezetne. Azt jegyezz meg erre vonatkoztatva, hogy jóllehet rendes körülmények között ilyennek kellene lennie, de különböző okok befolyása alatt egyénileg, másféleképp is irányulhat. Láttuk most már, hogy a nevelő (szüle, dajka) mit tehet, illetőleg mit kell neki tenni arra nézve, hogy a gyermek értelmi képessége eleitől fogva okszerűen, helyes irányban fejlesszessék, műveltsessék.

Az értelem anyaga, az értelmesség alapja, tényezője, a képzetek és fogalmak összesége, a mint már fennebb említve volt. Természetes tehát, hogy ha az értelmi képességet fejleszteni s a növendéket értelmessé tenni akarjuk, mindenekelőtt úgy kell vezetni az ő lelki nevelését, hogy mentől több helyes, tiszta, világos, határozott képzetet s azokból folyólag fogalmat szerezzon; azokat ítéletekké, következtetéseké dolgozván fel, gondolkozzák, s gyakorlati alkalmazások által az okoskodásban szellemét minden kínálkozó alkalommal gyakorolja.

Az értelem művelése tehát, a tevékenységre való ébresztés és irányzás által, csak akkor, vagy már akkor veszi kezdetét, midőn a kiseded öntudatra jött, az őt körülvevő dolgokat lassacskán, fokozatosan fel- és megismeri; később a hasonlókat megtudja különböztetni a nem hasonlóktól, az ellentétesektől. A dolgok neveit fülecskéje megjegyzi, s a mint fejlettsége engedi, kimondani is próbálgatja; előbb hibásan, később tisztábban, végül

egészen helyesen. E stádiumban már ügyelni kell arra, hogy mit engedünk látni a gyermeknek; helytelenséget ne tárjunk meg környezetében, nehogy oly dolgokra irányoztassék figyelme, s olyan képzetek vésődjenek be emlékezetébe, melyek nem valók neki. Az egyes szavakat tisztán, érthetően és helyesen ejtsük ki előtte, főleg midőn hozzá beszélünk, midőn valamire érdeklődését akarjuk irányítani. Helytelen szokás kis gyerme-

kekkel az úgynevezett „gyermek-nyelven“ beszélni, mely abból áll, hogy egyes dolgok neveit elferdítve, állítólag a könnyebb megtanítás okáért, mondanak előtte, (p. zsi= tűz; ptü-ptü= víz; kácsi= kalács stb.) Mintha bizony ugyanannyi fáradsággal meg nem tudná tanulni a helyes szókiejtést is.

(Folytatása köv.)

P. Csorja Károly.

T Á R C Z A.

A vízről.

(Folytatás.)

A víz, melyben nagyobb mennyiségű szénsavgáz oldva, sokkal jobb oldószer ásványi sókra nézve, mint a szénsavban szegény víz. A tiszta víz például nem old fel szénsavas meszet (mészkő), szénsavas-magnesimot és szénsavas vasat; szénsavban gazdag víz ellenben meg lehetős mennyiséget old fel azokból, mert átalakítja az oldhatlan közönyös szénsavassókat oldható savanyú szénsavassókká.

Ha a kút oly rétegekbe van ásva, a melyekből oldható anyagokat nem, vagy csak igen keveset vehet föl, akkor a kútvíz igen szegény lesz ásványi alkotórészekben. Némely vidéken a kútvíz majdnem oly tiszta, mint az esővíz. Ez különösen ott fordul elő, a hol a víz kristályos kőzetek vagy homokkő rétegekből fakad.

A leggyakrabban és aránylag a legnagyobb mennyiségben a kútvízben feloldott anyagok: a szénsavas-mész, a kén-savasmész (gypsz), a kén-savas magnesium, (késersó), a chloramagnesium, a chlornatrium (konyhasó). Hogy a kútvíz némely a föld felső rétegeiben előjövő oldható anyagokból nem tartalmaz, vagy csak nyomokban, az onnan van, mert a laza föld a vegyületeket makacsul visszatartja, és sorbeálja.) Ennek köszönhetjük aztán, hogy a kútvíz csak igen kevés szerves anyagot tartalmaz, dacára annak, hogy a földre eső víz a legfelső humus tartalmú földrétegtől annyi szerves anyagot vesz föl, hogy sokszor egészen szára van festve. A víz ugyanis, a mint lejjebb szívódik az alsóbb laza rétegekbe itt majdnem teljében megcsúsztatva a szerves anyagoktól.

A mi a kútvízről mondatott, ugyanaz áll a forrásról is, mert ennek eredete is ugyanolyan, mint a kútvízé. Ha a földre eső víz behatolva a földrétegekbe, az aljában föl lesz tartóztatva, egy vizet át nem bocsátó réteg által, akkor oldalvást keres magának utat és a hol a réteg a hegy lejtőn vagy a völgyben megszakad, ott forrás alakjában előbugygyan. A forrásvíz alkata is azon földrétegek alkotatóitól függ, a melyekből fakad.

A kút- és többnyire a forrásvíz hőmérséke is átmenetességben megegyezik az illető vidék közép földhőmérsékével, azaz azon földréteg hőmérsékével, a melyre a levegő hőváltózási befolyást már nem gyakorolnak, a mely pinczék állandó hőfoka).

Lehetséges az, hogy a hegység vízgyűjtő rétegei igen mélyen lenyúljanak a völgyekben, vagy lapályokban és hogy ezen víztartó rétegek fölött tetemes vastagságban számos, részint vízátszóró, részint vízáthatatlan réteg fekszik. Ha ezen felső rétegek mint át lesznek törve, akkor eljutva a hegységből táplált víztartó rétegre, ebből a víz egészen a felszínre tör fel és ily módon keletkeznek az újabb időben, nálunk is több helyen (Hódmező-Vásárhely, Szentes, Budapest, stb.) fűrt artéz-

kutak, a melyek igen jó és, a környezet vizétől egészen más alkatú vizet szolgáltatnak. Sok helyen, a hol a víz igen tetemes mélységből jut a felszínre, a víz hőfoka igen magas.

Megkülönböztetünk kemény és lágy, kút és forrásvizet. A keménység főleg a mész és magnesium sóktól ered. Qly víz, mely ezekből sokat tartalmaz, kemény, a mely keveset tartalmaz, lágy.

A folyóvíz összetételében eltér a kút- és forrásvizektől, mert a folyóvíz rendszeren lágyabb. Ennek okáról később fogok megemlékezni.

Az oly vizek, melyek bizonyos ásványi alkotórészeket tartalmazva, gyógycélokra lesznek használva, ásványvizeknek nevezetnek.

Alkotórészeiket ép oly módon nyerik a föld rétegeiből, mint a forrás- és kútvizet. Ha tetemes mélységből vagy tűzhányók közelében fakadnak, akkor magasabb hőfokkal bírnak és hévízeknek lesznek nevezve.

Ásványvizeket az alkotó részek szerint bizonyos csoportokra osztják. Így vannak tiszta hévízek, a melyek főleg magasabb hőfoknak köszönik gyógyhatásukat (Daruvár, 46°, Nagyvárad Felix fürdő 41°; Stubicza 58.7° stb. Egyszerű savanyú vizek, a melyek nagy mennyiségű szabad szénsavat tartalmaznak és luxus-vizek (borvíz) gyanánt szolgálnak. (Balaton-Füred, Moli-Ágnes forrás, Borszék főkút stb.) Vannak aztán égvényes vizek, melyek főleg szénsavas natriumot tartalmaznak nagyobb mennyiségben és szabad szénsavat. (Luhi, Erzsébetforrás, Bikszád, Dombhát stb.) Keserű vizek, a melyekben a főalkatrész a kén-savas magnesium (keserűs). Magyarország gazdag keserűvizekben. (budai keserűvizek). Konyhasós vizek, melyek főleg konyhasót tartalmaznak. Ilyenek Erdélyben és különösen Maros-Torda megyében fordulnak elő nagy számban. (Bielz szerint 982.) Vasas vizek, melyek szénsavas vastartalmuk által tűnnek ki. (Sziács, Bazin, Buziás, Parád, Előpatak stb.)

Kénvizek, melyek kénhydrogént vagy más kénvegyületet tartalmaznak. (Budapest Császárfürdő, Harkány, Mehádia, Herkules fürdő, Pöstyén, Trecsin-Tepliez stb.)

Az oly vizek, melyek igen nagy mennyiségű konyhasót tartanak oldva és a melyek rendszeren arra lesznek használva, hogy belőle a fűt sőt nyerjék, sósvizeknek lesznek nevezve. Ilyen sósvíz előfordul nálunk Sáros-megyében, Sóváron, a hol nagymennyiségű fűt-sót nyernek.

A tengervíz is sósvíznek tekinthető. Körülbelül 3.5% különböző só van benne oldva és ebből a legnagyobb rész (2.7%) a konyhasóra esik. A tengervíz összetétele igen érdekes, mert éppen a tenger képezi a föld összes oldható anyagainak raktárát. A különböző tengerek konyhasó tartalma meglehetősen egyforma, a

beltengerek azonban mégis kevesebbet tartalmaznak, mint az oceán.

Tüzhányók közelében levő vizek még szabad kénsavat és sósavat is tartalmaznak. Toscana vidékén a lagunák bórsavat tartalmaznak, mely a föld repedéseiből a vízgőzökkel együtt kitodul és a lagunákban összegyűl. Egyes bányákban előfordulnak vas- és rézgáliczos vizek, másutt ismét timsósvizek.

Egyáltalában a vizek mindig olyanok, a milyenek a földrétegek, a melyeken keresztül folynak.

Ivásra a háztartásban és az ipar különböző ágai-ban főleg a kút-, forrás- és folyóvizek lesznek használva. Szükséges tehát, hogy ezen vizek összetételét behatóbban ismerjük. Ezen vizek általában édes vizeknek lesznek nevezve.

Az édes vizek alkatának megítélésénél tekintetbe kell venni, a keménységet, a hőfokot és a tisztaságot.

A víz keménysége alatt értjük annak tartalmát mész és magnesiumsókból. A forrás- és a kútvíz lehet lágy; de lehet igen kemény is. A folyóvíz majdnem mindig lágy, különösen a nagyobb folyók vize. Az esővíz természetesen igen lágy.

Nem közönyös dolog az, hogy a víz keménysége kizárólag vagy főleg szén-savas-sóktól ered-e? vagy pedig kénsavassóktól? Az első esetben a víz állásnál vagy felfőzésnél meglágyítható, a második esetben ellenben kemény marad és pedig annál keményebb, minél inkább származik a keménység kénsavassóktól.

A kút- és forrásvíz hőfoka, a mint már említve volt, megteveli az illető vidék közép-hőmérsékének. A folyóvizek hőfoka igen sok körülménytől függ és télen igen alacsony, nyáron pedig igen magas.

Tiszta víznek tartják az olyant, mely nem tartalmaz mást, mint a mit természetesen tartalmaznia kell; tisztátalan az a víz, a melyben idegen, oda nem tartozó anyagok vannak. Kemény és lágy víz lehet tiszta és tisztátalan. Esőknél a folyók vize mindig tisztátalan, iszapos, agyagos anyagoktól. A patakok, a folyók vize sokszor tartalmaz szerves anyagokat, a melyek a beléhullott falevelektől és ágaktól származnak. Gyárak közelében levő folyók vagy a nagy városok folyói rendszeren igen tisztátalanok, mert sok idegen, többnyire szerves anyag jut belé.

A jó ivóvíz legyen átlátszó, színtelen, tiszta, hűvös; tartalmazzon meglehetősen mennyiségű levegőt és szén-sav-gázt, kevés savanyú szén-sav-mész és konyhasót; azaz, legyen szén-savas mésztől és magnéziumtól mérsékelten kemény víz. Azon vélemény, hogy a leglágyabb víz a legjobb ivóvíz, nem helyes, mert a víz szén-savas mész tartalmának bizonyos élettani fontossága is van, a mennyiben a csontképződést elősegítheti. Kénsavassók kis mennyiségben, bár nem javítják a vizet, elűrhetők; nagyobb mennyiségben azonban hátrányára vannak az ivóvíznek.

Általánosságban a jó ivóvíz legyen olyan, hogy 1 liter tartalmazzon legalább 8 c. c. élelyt és 17 c. c. lélelyt. A szén-sav tartalom nagyon változó és azért külön szabály nem is állítható föl, de mindenesetre annál jobb lesz a víz, mentől több szabad szén-savat tartalmaz. Forrás- és kút-vizek mindig gazdagabbak szén-savban, mint a folyóvíz. A szilárd alkotórészeket illetőleg, a jó ivóvízben, 1 literre számítva, ne legyen több, mint 500 milligramm, de kevesebb se legyen, mint 100 mgr.; mert ekkor már közeledik a lepárolt vízhez (esővíz). Ha a szilárd alkotórészeket a calcium és a magnesium szén-sav- vagy kénsav-sói teszik, akkor 300 mgr. is eléggé keményvé teszi a vizet.

(Vége következik.)

Dr. Koch Ferencz.

PAEDAGOGIAI ESETEK.

„Mikor az anya hibás.“ sz. 1. paed. esethez. Véleményem szerint ennek az esetnek a legfőbb paedagogiai értékét a nevelő nem halászta ki. Az esetből mindenekelőtt azt kellett volna levonni, hogy a szegénység nem szegyen, ha annak nem maga az ember az oka; ha pl. nem úgy lett szegény, hogy volt vagyonát elverte.

A Dénes állapota úgy sem olyan valami nagy szegénység, csak a gazdag Ferinek látszik annak.

Az egész eljárásból kimaradt az, hogy Feri megszegényítették azért, mert valakit a szegénységért vagy nálánál vagyontalanabbágáért lenéz s hogy Dénes szintén együgyűnek declaráltassék azért, mert egy nem szegényletes, becsületes állapot constatacióját sértésnek tekintette. Így derültebb és eredményesebb lett volna az eljárás.

Baló József.

3. Hogy a fia „ismétlős“ legyen. Az idej beiratások alkalmával egyik paraszt szüle félre hívott s arra kért, hogy, ha lehet, a fiát engedjék fel „ismétlős“-nek.

— Hány esztendő Pisti?

— Aratáskor fordul a tizenkettőbe.

— Akkor még járnia kell egy évig, csak azután lehet ismétlős.

— De instálom nem áll az esze a tanulásra.

— Mindegy, mégis csak ragad rá valami.

— Osztan meg, nem is lesz abból pap; minél tanulna?

— Látja, jó ember, nem a gyermek a hibás, hanem maga, ki sohase mutatott jóindulatot a tanulás iránt. Fia ezt észrevette s ő is azonképen cselekszik. Azért maradt le kétszer is a III. osztályba. Lám Kudor nem így tett fiával. Ő akárhányszor bejött az iskolába, tudakozódott, hogy tanul a gyermeke; még arra is felkért, hogy verjük meg, ha rossz lenne. Ember is lett a fiából, 350 frt. fizetése s teljes ellátása van évenként.

— Igen, de, ha mindenki úr lesz, ki szánt-ve?

— Azért ne fájjon magának a feje. A mig ezereken meg ezereken egy gondolkoznak, mint maga, addig ne féljen, nem sok ur telik ki a parasztok közül. Különben is nem arról van szó, hogy a maga fiából urat csináljunk, hanem arról, hogy istenfélő, becsületes, értelmes polgárt neveljünk belőle, a ki majd nem fogja el gyémántját a tanúlástól, mint kigyelmed.

— Apám se tanult; mégis megélt jól, még bíró is volt.

— Elhiszem; de az akkor volt; most bezzeg nem lehetne. Ezentul mindenkinek többet-többet kell tudni, mert különben nem teljesítheti honpolgári kötelességeit. Hanem, ne haragudjék meg, de ezt maga nem érti, mert nem járt iskolába s nem mívelte ki lelkét anyyira, hogy megértse. A fia ügyével menjen el az igazgató urhoz s kérdezze meg lehet-e?

— Menjen a Krisztus. Még járatom egy esztendőig s akkor tán kiszabadul (t. i. az iskolából.)

Kérdés: helyesen jártam-e el, így hevenyében s ha nem: hogyan kellett volna eljárnom?

SzKL.

4. Honnan gyűjtött az isk. takarékpénztárba? Az isk. takarékpénztárak meghonosodásának idején, a mikor még a tanítónak is dicséretes volt, ha növendékei mentől többet takarítottak meg s adták be az isk. takarékpénztárba, történt, hogy Péter egy jó darab ideig egy krajczárt sem hozott, míg a többieknek kivétel nélkül mindenkinek volt már hol 7, hol 15, hol 20 krajczár megtakarított tőkéje.

A ki legtöbbet takarított meg, az kapta a legnagyobb dícséretet, de Péter, a kőműves fia, ha nem tudott takarékoskodni, pedig hát csak kapott ő is egyszerűen egy-egy krajczárt, úgy meg sem dícsértethetett.

Pár hét múlva azonban Péter is hoz, előbb 4 krajczárt, azután 10, azután 20 krajczárt, rá egy hét múlva 1 frtot.

— No az derék dolog, Péter, hogy már neked is van megtakarított pénzed. De hát, hogy is jutottál te ilyen sok pénzhez?

— Édes apám adta, a mikor segítettem, hogy a köveket az új házhoz vigyük.

Ugy úgy! Még aznap, mivel gyanum támadt, elmentem a Péter szüleihez; csak az anyját találtam honn. Persze azonnal nem álltam elő, hogy miért jöttem; nem is kellett, az asszony panaszoja, hogy az asztal fiókjából 3 frtja hiányzik, az egyik aprópénzben, a másik bankóban; a kulcs helyét csak ő s az ura tudja. Erre elmondtam én is, hogy Péter 1 frt. 34 kr. hozott hozzám a takarékpénztárba stb. stb. És kisült, hogy Péter az asztal fiókjából „takarékoskodott.” De hát, miként is kellene ezt a dolgot ellenőrizni, mindeu egyes esetben?

Nb.

5. A példa hatása.*) Növendékeim fiókjait, melyekben könyveket, irónt, tollat, vonalzó s több efféle tartanak, naponként vizsgálom. Vizsgálom azért, hogy rendben legyenek s növendékeimet e tekintetben is neveljem. Az első oktatásom egy parancsszerű mondat: „fiókját mindenki rendben tartsa.” A következő napokon látom, hogy ez egyszerű parancsnak alig van eredménye. Egyik fiókban hosszúra, a másikban keresztbe rakvák a könyvek. Egyikben a legkisebb könyv alul, a másikban a legnagyobb, a harmadikban még ennyi rend sincs. Az írók s más tárgyak hol így, hol úgy vannak elhelyezve s van elég, melyben rendezés nem is látszik. Más alkalommal komolyabb hangon több nyomatékkal adom ki fenti rendeletemet. Az eredmény kevéssel több, mint előbb. Megszólítok egyeseket e rendetlenségért négy szem közt, majd nyilvánosan; az eredmény még sem kielégítő. Most hivatkozom egyes növendékekre s dícsérőleg említek meg egyeseket tárgyaik rendben tartásáért. E dícsérő szómat követte a legtöbb eredmény, de a fiók rendezése még sem volt egyöntetű, bár látszott, hogy az ambitionálás többekre jó hatással volt. Ezek után magam rendeztem be ily eszközökkel a könyvszekrényt, hogy tanítványaim e példán okuljanak. És csak most jöttem rá, hogy sok növendékemnek a rend iránti érteke hiányos, és most jöttem arra, mit előbb kellett volna tennem: hogy egyesek fiókjait magam rendezzem be, hogy közvetlen példából okuljanak s ezután lett volna helye az intésnek, nogatásnak, dícsérésnek, mert kísérletem követte a legszembetűnőbb, összhangzó eredmény. Nevelő barátaim! gondolkozzunk! Sok dologgal vagyunk így, hogy olykor egyszerre igen sokat kívánunk, még ily egyszerűnek tetsző dologban is, ha nem kísérletezünk s magunkat is nem vizsgáljuk. *Vásárhelyi Gyula.*

L A P S Z E M L E.

A kézügyesítő oktatásnak van-e helye az iskolákban és tanítóképző-intézetekben? E tételről az All. D. Lehrztg. szerint Jais karlsruhei főtanító következő értekezést olvasta fel Augsburgban, a német tanítók 28-ik általános gyűlésén.

Németországban régi s egész a reformatióig visszavezethető azon törekvés, hogy az egyoldalú elméleti

oktatáson változtatni kell. Már Luther figyelmeztetett arra, hogy az ifjúságot gyakorlati ismeretekre is tanítani kell, s erre példát is mutatott, a mennyiben ő maga is foglalkozott esztergályozással. A 17-ik század elején Comenius nagy befolyást gyakorolt ez irányban az iskolára. Ő abban a nézetben volt, hogy a gyermekeket a kézimunkákkal is meg kell ismertetni, hogy bennök a természeti hajlam ez irányban is kifejlődhessék. Francke Herm. August hallei árva-házában a kézügyesítő oktatást tervszerűen alkalmazták. Francke nézete is az volt, hogy az iskolának feladata nemcsak jó keresztyéneket, hanem egyszersmind hasznos polgárokat nevelni. Locke és Rousseau fejlesztő eszközét látták a kézimunkában a nevelésnek. Locke a kézimunkát egészségi szempontból azért ajánlotta hogy a növendék annak az életben is hasznát veheti; Rousseau úgy nézte a kézimunkát, mint a szellemi nevelés egy eszközét.

A kézimunkának a philanthropok is helyet adtak az iskolában. Basedow részint a test erősítésére ajánlja a kézimunkát, részint abból a célból, hogy a növendéket szorgalomhoz és rendhez szoktassa s ártatlan foglalkozást szerezzen neki későbbi éveiben szabad idejére.

Salzmann még határozottabban ajánlja a kézimunkát, ő azt mondja, hogy a lélek nem nyilváníthatja kellőképpen tehetségeit, ha nem használhatja fel legjobb eszközét, a kezét.

Pestalozzi kivált későbbi éveiben nemcsak gyakorlati szempontból ajánlotta a kézimunkát, hanem főképen úgy mint a nevelés eszközt.

Fröbel helbai nevelő intézetét arra az eszmére alapította, hogy a gyermek munka ösztönét fejleszteni kell s mint nevelési eszközt fel kell használni.

Biedermann tanár 1852-ben alaki nevelés szempontjából ajánlja a kézimunka tanítást az iskoláknak egy munkájában. Dr. Barth Erneszt a kézimunka tanítását az iskolai nevelés kiegészítőjének tekinti. Mint ezen példák bizonyítják a régibb paedagogusok szükségesnek tartották, hogy a kézimunkát tanítsuk az iskolában, mint olyant, a mi a gyermekeket szorgalomhoz, takarékosághoz, rendhez, tisztasághoz szoktatja, s a megélhetésre eszközt nyújt a gyermek kezébe.

Századunk egyike a leggazdagabbaknak a feltalálásokban, eseményekben; nagy előhaladást tett a tudományban, műszaki ismeretekben. Ezért a mai kor még több képzettséget kíván az egyes embertől, mint sem a régibb. Ezt belátták azok, a kiket a nevelés érdekel s azért az újabb időben sokat foglalkoztak azon kérdéssel, hogy vajjon miképen lehetne a kézimunkát úgy értékesíteni az iskolában, hogy fejlődjenek ki a gyermeknek azon erői és tehetségei is, melyeket az eddigi nevelés a fiuknál figyelmen kívül hagyott.

A mai iskolai nevelés igen egyoldaluan fejleszti a lélek tehetségeit. Ennek következtül az egészség megromlása, magával tehetetlenség a gyakorlati életben, ilenkedés az ipari pálya iránt és irtózás a kézi foglalkozástól. A kézimunka tanítása olyan fontos, hogy a feltett kérdés tárgyalásánál nem lehet csak a népiskolát tartani szemünk előtt. A szellemi tulterhelés, a test erőinek elhanyagolása még nagyobb mértékben van meg a középiskolákban, mint a népiskolákban.

Kitűnő orvosi tekintélyek nyilatkoztatták ki már abbéli meggyőződésüket, hogy ez a szellemi tulterhelés az egészségnek rendkívül ártalmas. Ilyen értelemben nyilatkozott a francia orvosi akadémia is. Mi is tapasztalhatjuk gyermekeinken, mondja előadó, az egyoldalú oktatásnak az egészségre való káros befolyását. Alig érkezhet haza a gyermek kifáradva, ellankasztva az iskolából,

*) Benlakással egybekötött intézeti életből merítve.

azonnal tanuláshoz kell fognia, s azt kell folytatnia talán késő éjszakáig, hogy az iskolai követeléseknek megfelelhessen. A bágyadt tekintet, halvány arc, rövidlátás, a mikkel a tanulóknál lépten-nyomon találkozunk, eléggé jelzik, hogy e bajon segíteni kell. A torna hasznos a maga körében. De egyoldalú. Dr. Birch Hirschfeld tanár a kézügyesítő oktatást ajánló szavaiban azt mondja, hogy míg a torna kiváltképpen az izmokat erősíti, a kézimunka az idegrendszert gyakorolja s pihenést ad a szellemi munka által tulfeszített agynak.

A szellemi oktatás az agy központi részeit, a lélek legfinomabb szerveit foglalkoztatja; a kézimunka az érzékeket s főképen a szemet és a tapintó érzéket gyakorolja. A kézimunkára mint az idegrendszer erősítő eszközére mellőzhetlen szüksége van korunknak, hogy helyreállítsa a test és lélek közt a felbomlott egyensúlyt.

Mikkelsen Aksel a koppenhágai kézimunka-iskola igazgatója azt mondja, hogy az orvosok a legfőbb pártolói a kézügyesítő oktatásnak, mint olyan eszköznek, mely által a tanulásra szükséges helyt ülésnek rossz következtetéseit el lehet hárítani. A kézimunka-tanítás egészségi szempontból szükséges; de más ok is ajánlja azt. Bárki tapasztalhatta, hogy milyen ügyefogyott a tanulók legnagyobb része, ha az íráson és rajzoláson kívül valami egyébbel kell foglalkoznia. Nem tudnak hánni egy kalapáccsal, fűrészszel, vagy egy fogóval. Helyesen jegyzi meg dr. Götze lipcei tanító, hogy a kézi ügyetlenség abban a mértékben terjed, a melyben az ipar az élet kényelmét előmozdítja. A mai tanuló még könyvét is beboritva kapja; fel van mentve a fáradságtól, hogy irkáját összefűzze vagy körül vágja, még az itatós-papírhoz is készen jut. Röviden szólva a mai gyermeket, úgy nézi az iskola, mintha keze sem volna.

A gyermek manapság a kézügyesítő foglalkozás mellözése miatt ügyetlen lesz s az ipari foglalkozás iránti idegenkedéssel hagyja el az iskolát. Bámúlásra méltó, hogy milyen nagy most a tolongás a tanulói pálya felé; mindenki azt akarná, hogy gyermeke hivatalnok, vagy legalább kereskedő legyen. Sokan épen szegyennek tartják kézimunkával keresni kenyeröket, mind a mellett is, hogy nem egy gazdag iparos nem cserélne sok magas rangu hivatalbelivel.

Sokszor kedvetlenül látta előadó, hogy erőteljes ifjak iskolától szabad idejüket pajkossággal, vagy tétlenségben töltik el. Az ilyekre nézve nagy áldás lenne a kézügyesítő munka, mert tanulni úgy sem tanulnak. Néha mellék tekintetéből feltasztatják őket egy magasabb osztályba s talán besegítik valami hivatalba is, melyhez sem kedvvel, sem képességgel nem bírnak, s melyben aztán egész életükre elégedetlenek, szerencsétlenek lesznek. A kézügyesítő oktatás sok ilyen szerencsétlent mentene meg a társadalom számára, a kézügyesítő oktatás módszeres vezetése a kezét ügyesíti, a szemet gyakorolja, az akaratot edzi, a gyermeket képesebbé teszi arra, hogy a gyakorlati élet követeléseinek megfeleljen, s általában az önmunkásság által önállóságra nevel. Az ügyes kezű ember sok esetben tud segíteni magán és másokon. Azt mondják némelyek, hogy az iskolában a kézügyességet eléggé kifejti az írás és rajz. Ez nem áll. A toll és rajz-eszköz egy síkon mozognak s használatuknál a kart és kezét megtámasztja az íráslap. Egészen másképen veszi igénybe a kéz eráját és ügyességét a metsző késnek, kalapácsnak és fűrésznek hordozása, melynél a kéz és kar minden támasz nélkül szabadon mozognak s engedelmessé válnak. A testtartásra is nagy befolyása van a kézimunkának. A test a Mikkelsen által megjelölt elemi állások,

helyzetek szerint szabadon mozog a csipőben nem mini az írásnál és rajzoláskor. A kézimunkatanítás arra is megszoktatja a gyermeket, hogy tudjon meglátni s megfigyelni holmit. Gyakorolja a szemet. A szem a rajzoláskor caak egy sík lapot néz, de a kézi munkánál a figyelemnek a sík lapon kívülre is ki kell terjednie, mi által a látóképesség erősödik.

Több oldalról kell meg szemlélnünk egy faragványt, ha ki akarjuk faragni, mintsem akkor, ha csak le akarjuk rajzolni. A kézimunkatanítás fokozott szemléltető oktatás. A megfigyelő, összehasonlító képesség és gondolkodva szemlélés jelentékenyen fejlődik az által, hogy a gyermek valamit megcsinál egy minta vagy rajz után.

A kézimunka fejleszti az akaró tehetséget is, a mennyiben egy munka előállításánál többféle akadályt kell legyőzni.

A táblára rajzolt mértani alakok képei gyakran csak addig tartanak az emlékezetben, míg le nem töröljük a tábláról; de állandók lesznek akkor, ha papírlapra, gipszből vagy egyéb anyagból kicsináljuk. A kézimunka pontossághoz és takarékosághoz is szoktat. Pontosság nélkül a munka nem sikerül; a takarékoság az által fejlődik ki, hogy a legkisebb anyagot is megkíméltetjük.

A kézimunkatanítás nemzet-gazdasági és társadalmi szempontból is fontos, mert nemcsak hogy megszüntetne sok nyomort, apasztaná a proletariusok számát, hanem közelebb hozná egymáshoz a munkások és tanultak osztályát.

A tanítók közül is többen belátták már a kézügyesítő oktatás hasznát. Franciaországban egy 1882. márczius havi törvény kötelező tantárggyá tette a kézimunkát az elemi iskolákban. A kézimunkát, tanítók tanítják, kik a képezdekből kerültek ki, melyek kivétel nélkül elvannak látva kézimunka tanítókkal s e czélra felvannak szerelve.

A képezdei növendékek hetenként 4 órát fordítanak a kézimunka tanulásra. A kérdést az egyetemet képviselő 16 akadémia igazgatói vitatták s oldották meg úgy, hogy a kézügyesítő oktatás az elemi népiskolában kétségkívül hasznosnak s czélszerűnek van elismerve.

A kézügyesítő oktatást Belgiumban s főképen Brüsszelben is bevitték mind a képezdekre, mind az elemi iskolákba már régebben, 1887 óta pedig minden állami iskolában kötelezővé tették törvény által.

Dániában a kézimunkatanítás eleinte szabad tetszésre volt hagyva, de most majd mindenütt kötelező. Salomon náaszi képezdei igazgató azt írja, hogy Svédországban a kézimunka-tanítás a népiskolából lassanként a magasabb fokú intézetekbe is beszívárgott. Tanítják meghatározott órákon a gymnasiumokban, sőt Upsalában és London az egyetemen is, s a tanulók szeretik.

Svájcban: Baselben, Bernben, Szt.-Gallenben nagy pártolásra talál a kézimunka-tanítás, Genf pedig három év óta törvény által kötelezővé tette a nyilvános intézetekben.

A kézimunkát csakugyan tanítani kell mégpedig a tanítónak a paedagogiai alapelvek nyomán, s abból a czélból, hogy a növendékek alaki képzését előmozdítsa.

Ebből sem az nem következik, hogy a tanító mesterebbé váljék, sem az, hogy az iskolákat szabókra, kesztyűsökre, kovácsokra, csizmadiákra vagy kiszolgált rokkant katonákra bizzuk. Ne féljünk attól, hogy a kézimunka-tanítás a tanító tekintélyét rontsa, s a tanítót torzalakká tegye.

Nem kívánja senki, hogy a tanító kitanult mesterember legyen, éppen mint a tornatanítónak nem szüksé-

ges akrobatának lennie, a rajztanító nem festőművész s az énektanító nem zeneszerző vagy zeneművész, s azért még sem veti meg, vagy neveti ki senki, hogy azon tárgyaknak elemi részeit tanítja. A kézimunkában való valamelyes jártasság nem hogy csökkentené a tanító tekintélyét, sőt tapasztalás szerint többre becsülik az olyan tanítót, a ki utasítást tud adni, hogy valamely anyagot, vagy eszközt hol lehet beszerezni, mint sem az olyat, a ki az éfélékhez semmit sem ért. A tanító e célra a szükséges ismeretet eleinte megszerezheti időközi tanfolyamokon, mint a tornai ismeretet. Erre jó alkalmat nyújt a lipcsei kézimunkatanítók számára fenálló tanítóképzede. Időjártával természetesen mindenik képezdébe be kellene vinni a kézügyesítő oktatást, hogy a tanítók a szükséges ismerettel lépjenek ki állomásaikra.

A kézimunkatanítás hívei közül némelyek abban a vélekedésben vannak, hogy a kézimunkát önállóan külön kell tanítani s arra kell hagyni, hogy tanulja tandíj mellett az, a kinek tetszik. Ez nem helyes, mert így csak a vagyonosabb szülők gyermekei juthatnának hozzá.

Előadó nézete szerint a kézimunka tanulásra éppen a nép gyermekeinek van legtöbb szüksége részint azért, hogy őket a hasznos foglalkozás megóvja a tétlenségtől s ebből származó bűnöktől, részint azért, mert a népnek 90%-a arra van utalva, hogy kenyerét kézimunkával keresse meg. Sok kitűnő magas állású férfiú, állami és községi hatóság és testület belátta már eddigéig, hogy a kézügyesítő oktatás szükséges az ifjak neveléséhez. Bismark herczeg annak idején 5000 márkát adott a fiúiskolai kézimunkatanítást terjesztő egyesületnek, Szászország ismételtén 10.000 márkát vett fel állami költségvetésébe a kézimunkatanítás előmozdítására.

Mint hogy a kézimunkatanítás valóban nagy fontossággal bír a nevelésre, arra kell törekedni, mondja előadó, hogy vigyük be mindenütt az iskolákba, hogy a rajz és torna-termek mellett foglaljanak helyet iskoláinkban a jól berendezett kézimunkaműhelyek.

Az elmondottak alapján előadó a következő tételket állította fel.

1. A jelenlegi iskolai tanítás egyoldalú, mert figyelmét csak a tanulásra s észbeli munkára fordítja. Ennek szemmel látható következményei: az egészség megromlása, ügyefogyottság a gyakorlati életben, idegenkedés az ipari foglalkozás iránt, irrtózás a kézimunkától.

2. E bajokon csak az által lehet segíteni, ha a fiukat az iskolában kézimunkára tanítjuk, mert a kézimunka rendszeres tanítása a kezét ügyesíti, a szemet gyakorolja, az akaratot edzi, a fiúgyermeket a gyakorlati élet követeléseire nézve képesebbé teszi, s az ipari foglalkozás iránti kedvet fejleszti.

3. A kézimunkatanítás gyógyító ellenhatást tesz azon káros befolyásokkal szemben, melyeket a tulságos szellemi munkásság előidéz.

4. A kézügyesítő oktatásnak jelentékeny volta a fiúgyermek harmonikus nevelésére kívánatosabbá teszi, hogy az találjon utat a tanítóképző-intézetekbe, s legyen kiégszítője az iskolai oktatásnak.

Hosszas élénk vitakozás után a határozat e lett: A 28-ik általános német tanító-gyűlés elismeri a kézügyesítő oktatás jelentékeny voltát a nevelésre, de a kérdést, hogy vajjon jó lesz-e azt bevinni a népiskolába és képezdébe, még nem látja annyira tisztázottnak, hogy határozottan állást tudjon foglalni: akár mellette, akár ellene, éppen ezért elhalasztja a határozat hozatalt e kérdésben a következő általános gyűlésre. E gyűlést 1891-ben szándékoznak megtartani Breslauban vagy Mannheimban. Mindkét város hatósága és tanítói-testülete meghívta a gyűlést, mely a választást a két város közt a választmányra bízta.

EGYESÜLETI ÉLET.

Kisdednevelési kiállítás.

A „Mária Dorothea-egyesület” Budapesten, e f. év nyarán „orsz. kisdednev. kiállítás”-t rendezett azon czéllal: „hogy a művelt nagyközönségnek és különösen az anyáknak az okszerű kisdedápolás és kisdednevelés eszközeit lehetőleg szemléltetőleg bemutassa.”

E kiállítás, melyet aug 8-án nyitottak meg, első nemcsak a hazában, de Európában is. Az eddig rendezett kiállítások nagyrésztben mindig az ipar-, mezőgazdaság alkotásait mutatták be. A társadalom másnemű munkásságainak bemutatása az ily kiállításokon nem hiányzott ugyan, de az mindig csak részleges volt.

A „Mária Dorothea-egyesület” érdemes munkát végzett e kiállítás rendezésével. Mert ha valahol szükség volt arra, hogy a tanköteles kort el nem ért kisdedek okszerű nevelésére a közfigyelem felhívassék, az épen nálunk volt. Kisdedeink 50-60%-a hal el a tanköteles kor elérése előtt. Törekednünk kell tehát, hogy e halandósági arányszámot minden lehető módon apaszszuk. E kisdednevelési kiállítás ez irányban egy lelkes figyelmeztetés; vajha hatásában nyilatkozó eredménye megfelelő lenne a „Mária Dorothea egyesület” nemes buzgóságának.

*

A kiállítás a régi Beleznay kertben, (VIII. Kerepesi út 9. sz. a) a nemzeti színház közelében, van berendezve. A kiállításra 115 kiállító jelentkezett több mint 10 ezer tárggyal; e kiállítók közül 7 külföldi, 35 vidéki, a többi budapesti.

A kiállítás tárgyai 5 csoportban vannak elrendezve. Lássuk e csoportokat egyenként.

Az I. csoport: „Az egészséges kisded ápolása” cím alatt bemutatja azon tárgyakat, melyeket a csecsemő és kisded mesterséges táplálásánál lehet használni. A különféle szoptató-üvegek és szopási készülékek mellett ugyanezen csoportban be vannak mutatva a csecsemő és kisded öltözékek, bölesők, ágyak, öltöztető-asztalok, székek, toló koszik, fürdő-készülékek, gyermekjátékok.

E csoport 37 kiállítója közül butorokat Schöberl Róbert székgyáros, Feiweil Lipót vasbútorgyáros. Swoboda Károly, Klement János veje, Gröber Lajos kosárfonódjaja, Steinschneider Jakab, Thonet testvérek, Buchwald Sándor, stb. mutatnak be. Érdekes tárgy az „Excelsior” nevet viselő Schöberl-féle szabad. ágy, mely éjjel ágy és nappal mint támlás szék használható.

A gyermek-játék-ipart 6 kiállító képviseli. Ezek: Záhora József plébános, a pjerg-szelaknai gyermekjáték készítő tanműhely igazgatója, faipari szakiskola, Nagyszébenből, Bing Ignác gyermekjátékgyáros Nürnbergből, Sziklai J. és fiai utóda papirkereskedők, Brunner Keresztély óvodai felszerelésekkel és játékszerekkel és Huzella M. tornakészletekkel dobozokban.

Ezek közül különösen figyelmet érdemel a pjerg szelaknai gyermekjáték-készítő tanműhely kiállítása. Szemléltetési tárgyakat és gyermekjátékokat mutatnak be. Szemléltetési tárgyak: lakóház egész beltelekkel (2 szoba, konyha, kamara, istálló, ól, kocsiszín, csűr), szoba, konyha, kocsiszín, udvar, istálló-berendezés; különféle állatok arányos nagyságban. Gyermekjátékok: magyar ló felnyerzelve, álló pokróccsal, nyerges ló ugró lépésben, szamar, ökör, deszka hinta-ló, medve tánczoltató, stb. Mindezek ízlésesen és tartósan vannak kiállítva. A tanműhelyben 12 bányászfiú dolgozik Masztich József tanító vezetése alatt. Magát a tanműhelyt Záhora József plébános igazgatja buzgalommal, s ma már az ott készített játékszerek oly nagy kelendőségnek örvendenek, hogy a megrendeléseket alig győzik

teljesíteni. Igen helyesen, vajha a külföldi játékszereket kiszorítanák hazai készítményeink.

A nagyszombati faipari szakiskola gyermekjátékszerének kiállítása is magára vonja a figyelmet. Helyes törekvése a szakiskolának az is, hogy mérges anyagtól tiszta festéket használ a tárgyak befertésére. S ezt felelősségünk, mert a gyermekjátékok festésénél használt festékek egy része, mint azt a trencséri fafaragású játékszerek festőanyagáról a budapesti vegyészeti állomás kimondta, ártalmas.

A csecsemő és kisdéd táplálékai gyanánt Szalady M. „Hungária kávé“-ját, a Drecher A. uradalmi (Vaálból) hamisítatlan palacktejét és Seligman Pál méz-, cukor- és csokoládégyártmányait mutatja be. E csoport a kiállításnak egyik legnagyobb részét teszi. A butorok, gyermekjátékok a maguk változatosságukban hosszabban lebilincselik a nézőt.

A második csop. „Az egészséges kisdéd értelmi nevelése“ címmel a hallás, látás, s általában az érzékszervek fejlesztésére szolgáló eszközöket foglalja magában. A Fröbel-féle eszközök, gyermekkertek tervrajzai, foglalkoztató szerei, a kisdédok kézimunkái vannak bemutatva a szt.-gothárdi, a m.-szigeti „Erzsébet“ kisdédóvó egyesület, a brassói kisdédóvó-képző intézet, az érsekújvári Fröbel-gyermekket, a hollói (tulajdonos Allan Gyula), nyitrai Jókai, szobottsi, galgóczi, nyitra számbokrési stb. állami óvodák kiállításában.

E csoportban van bemutatva a Fim-féle hülyék intézete, az intézet tervrajzával és taneszközeivel. A felvidéki magyar közművelődési egyesület 21 óvodával van képviselve. A gyermek munkái, szemléleti tárgyak és az egyesület évkönyvei képezik a kiállítás tárgyait.

Az erdélyi részekből a brassói óvodákon kívül még a segessvári E. M. K. E. óvoda vett részt.

A Magyarországi közp. Fröbel-nőegylet, az orsz. kisdédóvó egyesület eddigi munkásságának eredményeit állították ki változatosan és gazdagon.

A harmadik csoport „Gyermek-betegség“ cím alatt általában a kisdédnevelést orvosi szempontból mutatja be.

Garay Samu és társa sebészeti műkötszer- és testegyenésítő gépjáratók egész sorozatát mutatják be a különböző kisdéd-melegítő készülékeknek és testegyenésítő eszközöknek.

Dr. Pécsi D. (Turkeve), Hay Móricz (Bécs), dr. Pillitz J. (Budapest) és dr. Zoltán A. (Kétegyház) himlőoltó intézeteiket és kézimunkáikat mutatták be.

A budapesti „Stefánia“ szegény-gyermek kórház igazgatósa táblázatokban számol be eddigi működéséről. A kórház 1839-ben létesült; azon évben ápoltak 106-ot az ingyenes osztályban, és 134 járó beteget. 1888-ban a kórház ingyenes osztályán ápoltak 1075, a fizetéses osztályon 265 beteget. A bejártó betegek száma ez évben 13.825-re emelkedett fel.

Az orsz. magy. kir. statisztikai hivatal 14 térképet állított ki Hátsek Ignác térképész készítésében. Tizenkét térkép a kisdédoknak különféle betegségekből való elhalálozását tünteti föl. A 13. térkép a magyarországi kisdédóvó, a 14. térkép a hazai emberbaráti intézetekről ad számot.

A kisdédokkal való első bánásmód feltűntetésére igen érdekes tárgyakat állított ki az egyetemi I. szülészeti kóroda. Bábukon be van mutatva a kórodán a csecsemővel való első bánásmód, a csecsemő ruházata, fekvése. Ugyanigy van bemutatva az angol, svájci és porosz csecsemő ruházata, fekvése.

A Dollinger Gyula, testegyenésítő intézete angol, gümőkóros elgörbüléseket mutat be fényképeken és rajzokon.

A IV. csoport „A kisdédnevelés irodalmá“ t tünteti föl, magában foglalván a magyar irodalomnak a kisdédokra vonatkozó termékeit. Kolozsvárról Stein J. egyetemi könyvtáros vesz részt saját kiadású és bizományban levő ijj. irattal.

Az V. csoport ethnographiai gyűjteményeket foglal magában a kisdédok játékaikról, öltözeteiről a különféle nemzeteknél. E csoportban első kiállító Gyarmathy Zsigáné B.-Hunyadról, gyermekjátékokkal, edényekkel, butorokkal és varrottásokkal.

A segessvári E. M. K. E. óvoda 12. ethnographiai tárggyal vett részt. A segessvári, kőhalmi és fehéregyházi csecsemő öltözeteiken kívül bábukon be van mutatva egy kolozsvári magyar pórfü, egy kolozsvári 3 éves pórfü teljes öltözete.

Bartóky Lászlóné, a „békés-csabai házi iporvállalat“ igazgatója a b.-csabai nép. gyermekápolását feltűntető eszközöket mutat be. Gyermek bölcsője érdemel különös figyelmet, mely nem jobbról balra ring, hanem előre és hátra, ami az agy fejlődésére kevésbé hátrányos.

A magy. nemz. muzeum ethnographiai osztálya magyar, sokác, sváb, oláh, szász és bolgár-gyermek gondozási tárgyakat és viseleteket mutat be gondos és ügyes csoportosításban.

E csoportban még Pápay Károly kiállítása vonja magára a figyelmet, észak-nyugati székelyi néprajzi tárgyival. Ilyenek: vogul bölcsők, számojéd bölcső, osztják gyermekruha stb.

Vázlatos bemutatása ez a kisdédnevelési kiállításnak. A buzgó rendező bizottság, élén Klotild főhercegnő ő fenségével, a kiállítás védnökével, kitűnő munkával hozta össze azt a sok látni valót kisdédnevelésünkről. Összegyűjtötték, hogy okuljunk, tanuljunk és haladjunk. A legméltóbb elismerés és hála a „Mária Dorothea egyesület“-nek e munkásságáért bizonynyal az lesz, ha a társadalom és a magyar néptartóság megértvén kéri felhívását mindig jobban és jobban felkarolja és magáévá teszi a magyar kisdédnevelés elhanyagolt ügyét.

A kiállítást a hó 15-én bezárják:

S. J.

Meghívó. A kolozsmegyei tankerületi tanító-testület folyó évi közgyűlését Kolozsvárt, október 29., 30. és 31-ik napjain tartja meg, melyre a tanító-testület tagjai s az érdeklődőket tisztelettel meghívja a tanítótest. közp. választmánya nevében, Kolozsvárt, 1889. szept. 21-én. Nagy Kálmán, tanítótestületi helyettes elnök. Elek Gyula, tanítótest. titkár. Október 29-én este fél 7 órakor előértekezlet a városi polgári fiu-isk.-ban. A közgyűlés tárgysorozata: Első nap: október 30-án, d. e. 9 órakor a városház nagytermében. 1. Hymnusz, éneklő a tanítóképezde dalköre. 2. Elnöki megnyitó beszéd. 3. Titkári jelentés, felolvassa Elek Gyula, titkár. 4. Bizottságok kiküldése: a) a tanszertár, b) a könyv és irattár, c) az egyesületi, az „Eötvös-alap“ és „Váradi-alap“ pénztár, d) a „Család és Iskola“ pénztárának megvizsgálására, e) a nyilvános tanítások meghallgatására, f) a tisztújításra vonatkozó szavazatok beszedésére. 5. Felolvasás (11 órakor) tartja dr. Szász Béla egyetemi tanár. Második nap: október 31-én. D. e. 8—9 óráig, nyilvános tanítást tartanak: a) a hídelve új-utcai ev. ref. el. népisk. I. osztályában Dézsi László, tanító. b) a belvárosi Lyezeumi r. kath. el. fiuiskolában Hollitzer Nándor, tanító. 1/2, 10 órakor a közgy. folytatása a városház nagytermében. 1. Szózat, éneklő a tanítóképezde dalköre. 2. Jegyzőkönyv felolvasás és hiteltelítés. 3. Tisztviselők leköszönése, korelnök vezetése alatt. 4. A szavazatszedő bizottság jelentése, s az új elnök székfoglalása. 5. Bizottságok jelentései: a) a tanszertár, b) a könyv- és irattár, c) az egyesületi-, „Eötvös-alap.“ és „Váradi-alap.“ pénztárról, d) a „Család és Iskola“ pénztáráról, e) a nyilvános tanításokról. 6. A tanítótestület új alapszabályához alkalmazott „Ügyrend“ tárgyalása. 7. Délélt 11 órakor: Olgyai János a kolozsvári siketnéma intézet tanára magyarázatokkal kísért tanítást tart az intézet növendékeivel a városház nagy-

termében 8. Indítványok. Október 30-án déli 1 óraker társas ebéd a „Stadler kert“ helyiségében. Egy teríték 1 frt. 50 kr. Jegyek válthatók Balázs József közs. isk. tanítónál.

Meghívás A marostordamegyei át. tanítótestület görögnyelvi fiókköre f. év október hó 2-án M.-Vécsen, az állami elemi iskola helyiségében gyűlést tart, melyre úgy a tagtársak, mint a tanügy iránt érdeklődők tisztelettel meghívottak. Gyűlés kezdete d. e. 9 óraker. Tárgysorozat: 1. Gyakorlati tanítások. „A hideg és meleg“ című olvasmány tárgyalása az V-ik osztályban, Tályai György m.-vécei állami isk. tanító által. 2. Bizottságok kiküldése. 3. Elnöki megnyitó-beszéd. 4. Elnöki elnöki előterjesztések és a könyvbíráló bizottságok jelentéseinek felolvasása. 5. A múlt gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése. 6. „Szabadakarat és az iskolai nevelés“ címmel felolvas Cseke Ferencz geryeszegi ev. ref. lelkész. 7. „Egy tanító naplójából. (Életrép.) Irta és felolvassa: Gergely Lajos radnótfáji ev. ref. lelkész. 8. „Az anya mint nevelő“ címmel felolvas Tályai György m.-vécei áll. isk. tanító. 9. Indítványok és a jövő gyűlés helyének, idejének és tárgysorozatának megállapítása. Görgényszentimrén, 1889. szept. Pallós Albert, fiókköri elnök. Tályai György, fiókköri jegyző.

I R O D A L O M.

Koós Ferencz, Brassóvármegye m. kir. tanfelügyelője „Életem és Emlékeim“ című két kötetes műre aláírási ívet bocsátott szét. Előfizetési ára mindkét kötetnek 3 frt. Bolti ára magasabb lesz. Az előfizetési pénzek f. évi decz. 1-ig szerzőhöz küldendők. A mű tartalmának érdekes voltáról tanúskodik a tartalomjegyzék, belértékről kezeskedik az író jól ismert neve. Melegen ajánljuk.

Bűn és bűnhődés. v. a büntető törvény példákban Irta: *K. Nagy S.* kir. alügyész. Nagyvárad, 1889. Ifj. Berger Sámuel kiadása.

Iskolai értesítők.

1. A kolozsvári állami tanító képezde 18-ik értesítvényét összeállította Paal Ferencz igazgató, az 1888—89. tanévről.

A képezde növendékeinek létszáma év elején 61, év végén 56. Ezek közül magyar 55, román 1; ev. ref. 30, róm. kath. 15, unitárius 5, Mózes vallásu 4, ágostai vall. 1, görög kath. 1. A képezdei növendékeket tanították 17-en. Ezek közül az intézetnél alkalmazva vannak 9-en, a többi részint szabad tanár, részint hitoktató. A gyakorló iskolának 5 osztálya van. A tanulók létszáma 60. Ezek közül ev. ref. 30, róm. kath. 18, ágostai 5, unitárius 4, görög kath. 3.

2. A kolozsvári államilag segélyezett 4. osztályu felsőbb leányiskola folyó évi értesítőjét kiadta az igazgatóság. A növényvilág és a költészet, Binder Laurától. Az igazgató, De Gerando Antoninán kívül van az intézetnek 2 férfi tanára s 3 tanárnője s 5 hitoktatója. A növendékek létszáma 131. Vallásra nézve volt róm. kath. 68, reform. 42, Móz. vall. 9, ágost. 5, unit. 3, gr. kath. 2, gr. nem egyes. 2.

3. A kolozsvári községi polgári fiu-iskola évi értesítőjét szerkesztette dr. Ferenczi Zoltán igazgató. A német helyesírás, Pausinger Sándortól. Az intézet 4 osztályból áll. Rendes tanár van 5, rendkívüli 4, hitoktató 7. A tanulók létszáma év végén 192. Vallás szerint, volt év elején róm. kath. 88, ev. ref. 49, ágost. hitv. 22, unitárius 3, görög kath. 8, görög keleti 1, Móz. vall. 27. Nemzetiség szerint magyar 193, német 2, román 4.

Egy táblázat mutatja a tanulók létszámát az iskola alapításától maig (1870—1889). Ebből feljegyzünk annyit, hogy a létszám 1870-ben volt az I. osztályban 17, a II-ik osztályban 15; akkor több osztály nem volt. A jelen évben volt a létszám az I. osztályban 75 a II-ikben 58.

4. A marosvásárhelyi községi elemi iskola értesítőjét szerkesztette Bartha György igazgató. Az iskola áll 3 leány-osztályból és 4 fiu-osztályból. Tanító van 4, hitoktató 1, hitoktató 2. A tanulók létszáma 239. Vallás szerint róm. kath. 39, ev. ref. 184, görög kath. 1, Mózes vallásu 15.

5. A székelyudvarhelyi ev. ref. kollegium értesítőjét szerkesztette Gönczi Lajos igazgató. A létszám a 4 elemi osztályban s a 8 gymn. osztályban 293. Vallás szerint ev. ref. 240, lutheranus 13, unitárius 15, róm. kath. 18, görög kath. 5, Mózes vall. 2. Nemzetiség szerint magyar 283, német 6, román 4. A gymnasiumban van r. tanár 7, hittanár 2, papjelölt póttanár 3, végzett theol. pótt. 1. Összesen 13. Az elemi iskolában 4 tanító. Iskolai javadalmat kiadtak pályadíj, jutalom-könyv és pénz, ösztöndíj és segélypénz, tandíj-elengedés, legatusi illetmény és jövedéki bírság címén 3.952 frt 77 krt., 12 aranyat és 24 véka gabonát.

6. A trszteuai kir. kath. gymn. 20. évi értesítőjét közli Dortsát Gyula igazgató. Tartalma: Az anyagok körútja a természetben, Híkl Józseftől stb.

Az intézet áll 1 előkészítő osztályból és 4 gymn. osztályból. A tanulók létszáma az előkészítő osztályban 15, a gymn. 4 osztályában 115. Vallás szerint volt róm. kath. 93, ág. evang. 1, Mózes hitü 21. Magyarul beszél 114, magyarul és tótul 87, magyarul és németül 10, magyarul, németül és tótul 17, csak tótul 1. Rendes tanár van 6, helyettes tanár 2, hitoktató 2.

7. A rimaszombati államilag segélyezett alsófoku ipariskola 12-ik évi értesítőjét közli Törköly József, igazgató. Tartalma: Az alsófoku ipariskola fontosságáról, Paál Gyulától stb. Az iskola áll 1 előkészítőből s 3 osztályból. A tanulók száma 215. Vallás szerint róm. kath. 113, ev. ref. 46, ágost. 47, mózes. vall. 9. Nemzetiség szerint magyar 170, tót 43, német 2. A tanítók száma 5, hitoktató 3.

8. A nagyszebeni kir. kath. Teréz-árvaház 4. értesítőjét kiadta Roszkosni Elek, t. kanonok-igazgató. Tartalma: Hogyan lehet a gyermekokban a tanulási kedvet felébreszteni és fejleszteni? Irta: Szánthó Mihály stb. A növendékek létszáma 196, kik közül alapítványos 182, fizetéses 14. Az árvaház tart egy 6 osztályu elemi fiu-iskolát, melvnek létszáma 124. Ezek közül róm. kath. 111, görög kath. 4, görög keleti 8, ev. ref. 1; magyar 101, német 11, román 10, cigány 2. Ezen 6 fiu osztálynak van 5 tanítója. Az intézet fiu növendékei közül a már jelzett elemi tanulókon kívül gymnasiumba jár 29, ipari pályára ki van adva 35. Az árvaház nevel 24 leány növendéket, kik a szent Ferenczrendű apácák elemi iskolájában tanulnak.

9. A szolnoki összes községi elemi és felsőbb népiskolák értesítőjét összeállította Ujházi László igazgató. Az elemi tanulók létszáma 1529, a felsőbb leánynépiskola létszáma 31, az ismétlő iskolaké 117. Az elemi és felsőbb népiskolai tanulók közül róm. kath. 1405, görög kath. 3, ágost. 7, ref. 78, unitarius 1, Mózes vall. 66; nyelvre nézve magyar 1549, német 9, tót 2. A tanítók száma 22, kik közül nő 11, férfi 11, hitoktató van 6.

10. A budapesti ágostai hitv. evang. magyar-német gyülekezet nép és polgári iskolájának értesítője. X. évfolyam. Tartalma: Mire neveljük gyermekeinket? Kurz Sámueltól stb. Az értesítő szerint a belvárosban van egy 4 osztályu fiu-iskola, egy 4 osztályu leányiskola, egy 4 osztályu polgári iskola; a külvárosban egy 2 osztályu fiu-iskola, egy 2 osztályu leányiskola. A beiratkozott tanulók száma 805, meghalt 2, kimaradt 31. Vallásra nézve ágost. hitv. 405, ref. 30, róm. kath. 58, görög keleti 6, izraelita 306. Nemzetiség szerint magyar 666, német 128, tót 5, egyéb 6. A rendes és segédtanítók száma 20, kik közül 12 férfi, 8 nő. Ezekon kívül francia nyelvtanító 1, hitoktató 4.

(Folyt. köv.)

V E G Y E S E K.

— A hátralékos előfizetési díjak beküldését tisztelettel kérjük.

— **Uj tanár.** Kolozsvár város községi iskolaszéke május 23-án tartott ülésében a városi polgári fiú-iskolához, a néh. dr. Bartók István helyére dr. Székely Bendeguzt, a kisujszállási 6 osztályú ev. ref. gymnasium igazgatóját választotta meg.

— **Véglegesítés.** A vallás- és közokt. miniszter Nagy Idát, a kolozsvári áll. tanítónőképző gazdasszonyát, állomásán közelebről végleg megerősítette.

— **Iskolai gondnokság.** A mocsai állami elemi népiskola gondnoksága lemondás folytán újra szervezte'vén, a vall. és közokt. miniszter elnökké Mayr János járási főszolgabíró, tagokká Ajtai Gyulát, Duha Mihályt, Rohonczy Zsigmondot és Simon Sándort nevezte ki.

— **Megbízás.** A vall. és közokt. miniszter a kolozsi állami el. népiskolánál a harmadik tantervű teendőinek végzésével Nagy Samu ev. ref. kántor-tanítót bízta meg.

— **Jubileum.** A kolozsvári ev. ref. egyház Szász Domokos püspököt és Szász Gerő egyh. ker. közjegyzőt mint papjait, szolgálatuk harminczadik évfordulója alkalmából örömmnépélylyel tisztelte meg. Az ünnepély programja ez volt: 1. 9 órakor a hívek gyülekezése a belfarkas-utcai templom melletti papiszálláson. 2. Fél 10 órakor bevonulás a templomba és az istentisztelet kezdete. 3. Invocatio. 4. Egyházi ének a földészek kara által. 5. Főt. Szász Domokos püspök imája. 6. A földészek énekkara éneke. 7. Nt. Szász Gerő közjegyző beszéde. 8. Tisztelgés az ünnepelt lelkészknél s ez alkalommal egy díszes emlék-okmány átadása. 9. Polgárias ebéd a Stadler-kertben. Miután a közönség a zsufolásig megtelt templomból kijött, a pergamenre írott és függőpecséttel ellátott okmányt dr. Kolozsvári Sándor főgondnok nyújtotta át nagyszámú tisztelgők és barátok élén a két ünnepeltnek külön példányban saját lakásukon szívből fakadt tartalmas beszédek kíséretében, melyekre az ünnepelt meghevta és szívhez szólóan felelt. Ugyanekkor adta át a szilágyszolnoki egyh. megye üdvözlő iratát Nagy László esperes nehány a helyzethez találó meleg szóval. Az ünnepélyt megelőző este a kolozsvári földészek énekkara s a Polgári Dalegylet tisztelte meg szerenáddal a két jubiléumot. A földészeket Tóth Tamás ref. kántor vezette s ekkor ugyan ő tartotta az üdvözlő beszédet. Az ünnepélyben részt vett az egész város értelmisége nemzetiségi s vallási különbség nélkül, valamint a földészek közül is sokan. A sok távirati s levélbeli üdvözlőre mi is örömmel csatoljuk jó kívánatainkat.

— **Miniszteri rendelet.** A vall.- és közokt. miniszter rendeletet bocsátott ki a bizonyítvány másodlatok kiadása tárgyában. E szerint a népokt. tanintézetek osztálybizonyítványai, az elveszésnek kellő igazolása mellett, szóbeli kérelemre az illető igazgató által, minden felsőbb engedély nélkül, azonnal kiállítható. Az el. és polg. isk. tanképesítő oklevelek másodlatainak kiállítása elveszés esetében, az int. igazgatóság és az ill. kir. tanf. felterjesztése alapján, csak a min. engedélyével történhetik meg. Bizonyítvány-másodlat kiadásnak csak az eredeti elveszése esetében van helye. A népokt. intézetek osztálybiz. másodlatai minden díj nélkül, a tanképesítő oklevelek másodlatai pedig 1 frt. díj lefizetése mellett állíttatnak ki.

— **Köszönet.** Molnár Sándor ügyvéd úr, a kolozsvári áll. tanítónőképző igazgatótanácsosa, az idén is mint néhány év óta minden évben, 10 frtot ajándékozott a kolozsvári áll. tanítóképző önképzőkörének. Fogadja a tanácsos úr e szívességért az önképzőkör hálás köszönetét. Kolozsvárt, 1889. szept. 21-én. Az elnökség.

— A vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszterium, hivatali helyiségét a várból Bpestre az Északi vasúttársaság Hold-utcai volt palotájába tették át. E helyiségben a miniszterium május 16-án kezdte meg működését.

— **Halálozás.** Pentsi József b.-hunyadi polgáriskolai tanárt érzékeny csapás érte. Neje, Löbl Helena asszony, életének 24-ik s családi életének 3-ik évében május 15-én meghalt. Az elköltözöttet bánatos férje s árván hagyott kis fia gyászolja. A közszertetben álló derék háziasszony elhunytát rokonai, barátai s ismerősei méltán fájlalják.

— **Pályázatok.** A somogym. tanítótestület dr. Bokor J. bpesti egyet. m. tanár adományából 5 darab cs. és kir. arany pályadíjat tűzött ki e kérdésre: „Népoktatási viszonyaink jelen állapota között mely intézkedéseket lehet s kell tenni a néptanítók anyagi s erkölcsi helyzetének emelésére?” A pályázat határideje 1890. márcz. 31-ike. Csak a nevezett tanítótest. tagjai pályázhatnak. A pályamunkákat Csurgóra Adorján Miklós elnökhöz kell küldeni. — A „szathmárm. r. k. néptanító-egyesület” pedig szintén tagjai részére 1890. febr. 1. határidővel, a következő kérdésekre hirdet pályázatot. 1. „A hazafiság érzelmének ápolása a népiskolában.” 2. „Az állampolgári jogok és kötelességek ismerete a népsk. VI. oszt.-ban.” 3. „A gyümölcsfa nemesítés fontosságának kiemelése mellett gyakorlati tanítás tartassék a gyümölcs nemesítésének módjáról.” Az első tétel díja 30 frt, a másik kettő pedig 10—10 frt. A pályamunkákat Szathmárra Tóth Sándor elnökhöz kell beadni.

— **Szobrászati iskola.** E f. tanévben Budapesten a Deák Ferencz szobrára gyűlt adományok fölöslegéből Stroll Alajos igazgatása alatt szobrászati iskola nyílik meg.

— **„A horvát tanítók háza”-t** Zágrábban múlt hónapban nyitották meg a horvát tanítók. E ház költségeihez a horvátországi tanítók 20.000 frttal járultak, 15.000 frtot pedig sorsjátékkal gyűjtöttek; ezen összegekhez a „Zadruga” nevű horvát tanítók árváit segítő-egyesület még 30.000, a „paed. irodalmi társulat” 20.000 frtot adtak. A ház 2 emeletes. A földszintet és a 2. emeletet bérbé adják, az 1-es emeleten a horvát tanítók egyesületének 3 iroda szobája, olvasó helyisége, 1 könyvtárszobája, 1 tanácsterme és 5 szobája van a vidéki s külföldi tanítók elszállásolására stb. A pinchezhelyiség a paed. irod. társulat raktárául szolgál.

— **Legjobb a középút.** A westfaliai tartományi tanító-gyűlés május 6. április 23-án tárgyalta azt a kérdést, hogy az osztályfalaladó rendszer jobb-e, vagy a váltakozó rendszer. A megállapodás az lett, hogy legjobb, ha a tanító egy osztályban 2—3 esztendeig tanít. Így legbiztosabban ki lehet kerülni azon káros hatást, a melyet bármelyik rendszer külön maga után hagyhatna.

— **Tanítók segélyező-egyesülete.** Hannover városában a tanító-egyesület vagyona 86.307 márkát tesz. Ebből az özvegyek kapnak személyenként egy évre 60 márkát s minden gyermek számára 20 márkát.

TARTALOM: Alapos remény. Fazakas József. — Emlék-
okmány. — A fogalmazás tanítása az el. népiskolában. (Vége köv.)
Kovács Dániel. — Az értelem művelése. (Folyt. köv.) P. Csorj
Károly. — Tárca: A vizről (Vége köv.) Dr. Koch Ferencz.
Paedagogiai esetek: Mikor az anya a hibás cz. paed. eset
hez. 3. Hogy a fia »ismétlés» legyen. 4. Honnan gyűjtött az
isk. takarékpénztárba? 5. A példa hatása. — Lapszemle: A
kézügyesítő oktatásnak van-e helye az iskolákban és tanítóképző
intézetekben? — Egyesületi élet. Kisdénevelési kiállítás.
Irodalom: Iskolai értesítők. — Vegyesek.

Egyes jobb munkák,

valamint egész könyvtárak készpénzen megvételnek.

Ajánlatok **Dobrowsky Agost** könyvkereskedőnek
Budapest, IV. Egyetem utca 2. szám küldendők.